

UPRAVNOPRAVNO UREĐENJE MUZEJSKE DJELATNOSTI

IVA MEŠTROVIĆ
Etnografski muzej Split
Iza lože 1
HR-21000 Split

UDK 069
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno: 21. 10. 2001.

Donošenjem novog Zakona o muzejima 1998. godine u Hrvatskoj je uspostavljen jedinstven zakonodavni sustav u području muzejske djelatnosti. Zakon o ustanovama (lex generalis) i Zakon o muzejima (lex specialis) temeljni su zakoni našega pravnog sustava kojima je uređen pravni položaj muzeja. Zakon o ustanovama, kao opće pravno pravilo, na općenit način uređuje osnivanje i ustrojstvo ustanova bez obzira na prirodu djelatnosti koju obavljaju. Zakon osim toga, sadrži i posebne odredbe kojima uređuje pojedina pitanja pravnog statusa javnih ustanova. Zakon o muzejima, kao posebni zakon, primarno je pravno vrelo za područje muzejske djelatnosti. U svim pitanjima koja nisu uređena ovim posebnim zakonom, nužno se postupa prema odredbama Zakona o ustanovama.

1. UVOD

Poznato je da su muzeji ustanove koje prema normama specijalističkih struka (arheologije, etnologije, botanike, povijesti umjetnosti i dr.) i muzejskim standardima skupljaju, čuvaju, znanstveno obrađuju, istražuju i prezentiraju muzejske predmete. Ova jednostavna definicija muzeja u pravilu je zakonski sankcionirana, a o tim osnovnim dužnostima muzeja najčešće se brinu nacionalna muzejska vijeća i Međunarodni savjet za muzeje (ICOM). Slovo zakona nije izmišljeno, već je samo iskaz određenoga društvenog dogovora, koji individualno i kolektivno pamćenje stavlja u temelje ljudski uređenog svijeta. Oblici ispunjenja takvoga društvenog dogovora nisu tijekom povijesti bili istovjetni, nego su se mijenjali istodobno sa mijenom epoha, sa smjenom kulturnih i estetskih kriterija određenog doba.

Svoj prvi muzejski zakon Republika Hrvatska je dobila 1960. godine u okviru FNRJ. Taj zakon izmijenjen je i dopunjen 1965. godine. Zakon o muzejskoj djelatnosti iz 1977. godine donesen je u vrijeme bitno drugačijeg političkog i gospodarskog ustroja u Hrvatskoj. Svrha mu je bila implementacija modela samoupravljanja u muzeje. To je dovelo do djelomične socijalizacije muzejskog sektora, koja nije bazirana na profesionalnim osnovama, što je rezultiralo anarhičnim stanjem.

Donošenjem novog Zakona o muzejima 1998. godine u Hrvatskoj

je uspostavljen jedinstven zakonodavni sustav u području muzejske djelatnosti, a prethodni je zakon stavljen izvan snage. U proteklih deset godina učinci rata te učinci tranzicije veoma su se odrazili na muzeje i muzejsku djelatnost. Novim Zakonom o muzejima nastojale su se uvažiti novonastale promjene, a ponuđena vlastita rješenja kao i povoljna rješenja do kojih je došla praksa razvijenih europskih zemalja, u cijelosti odražavaju sliku kulturnog života sredine u kojoj živimo.

Glavni zadatak ovoga rada jest da kroz prikaz važećih pravnih propisa u području muzejske djelatnosti u nas, upoznamo najbitnije elemente ustrojstva i funkcioniranja muzeja kao ustanove u kulturi.

Sam rad je podijeljen u nekoliko dijelova, pri čemu je svakome dijelu poklonjena pozornost u mjeri koja je potrebna za razumijevanje zadane teme.

U dijelu koji govori o povijesti muzeja u Hrvatskoj, pokušala sam rasvijetliti okolnosti nastanka i razvoja muzeja na našem području.

Kroz klasifikaciju izvora prava koji se odnose na kulturu, utvrđena je pravna osnova za svaku od kulturnih djelatnosti, a time i za muzejsku djelatnost.

Dio u kojem je obrađen upravnopravni okvir muzeja najvažniji je i, razumljivo, opsegom najobimniji.

Na kraju je dana zaključna misao te popis literature korištene u pisanju ovoga rada.

U radu su obrađeni važeći pravni propisi objavljeni do 1. listopada 2001. godine.

2. PREGLED POVIJESTI MUZEJA U HRVATSKOJ

Sabiranje različitih predmeta i stvaranje zbirki ima dugu povijest. Kako je takav rad uvijek bio motiviran određenom namjerom, koja je u svijesti ljudi sazrijevala kao odraz njihovih životnih uvjeta i potreba, tako su i zbirke, a kasnije i muzeji odražavali društvene, političke i ekonomske prilike naroda ili sredine u kojoj su nastali.

Na našim su prostorima javnim muzejskim zbirkama prethodile kolekcionarske aktivnosti pojedinih ličnosti ili plemićkog i crkvenog staleža. Tako je već u 14. i 15. stoljeću zabilježeno postojanje armamentarija i privatnih lapidarija u Dalmaciji (Dubrovnik, Split, Zadar), a zatim i u unutrašnjosti zemlje. Krajem toga razdoblja osnovano je i nekoliko zbirki povijesnih i prirodnih rijetkosti u vlastelinskim dvorcima te riznicama samostana i crkava.

Tijekom 16. i 17. stoljeća se pod utjecajem humanizma i renesanse intenzivnije osnivaju zbirke antičkih spomenika, numizmatike, epigrafske građe i sl. Oko 1510. godine humanist Dmine Papalić i Marko Marulić otvaraju u atriju palače Papalić u Splitu lapidarij antiknih spomenika iz Salone. Zbirka obitelji poligrafa Ive Aletića (1688.-1743.) iz Dubrovnika bila je, prema izvorima, klasični muzej. Kako je postojanje muzeja liječnika

Đure Baglivia (1668.-1707.) u Dubrovniku nedovoljno istraženo, prema izvorima, muzej Aletića bio bi prvi na našim prostorima.

Velika prekretnica u povijesti muzeja kod nas je osnivanje prve javne muzejske zbirke s arheološkom građom iz Salone postavljene 1750. godine u atriju nadbiskupske palače u Splitu. Museum Spalatinum archiepiscopale, kako mu je bio naziv, osnovao je nadbiskup Pacific Bizza. Fundus toga Museuma, koji je pri preseljenju iznosio ukupno 182 predmeta, činit će jezgru Arheološkog muzeja u Splitu.

Nadalje, značajne su: zbirka zadarskog liječnika Ante Daniellija Tomasonija iz 1770. godine, privatni obiteljski muzej polihistorika i prosvjetitelja Ivana Luke Garagnina (1764.-1841.) u Trogiru i dr.

Primarnu ulogu u nastanku i usmjeravanju razvoja ovih predmuzejskih vrsta, toliko različitih od suvremenog pojma muzeja, imali su pojedinci ili uže društvene grupe i to u ovisnosti od subjektivno određenih pretpostavki i afiniteta.

Razvitak nauke i buđenje nacionalne svijesti u pojedinim narodima, sa sobom nosi i potrebu stvaranja ustanova, koje bi sakupljale, proučavale i izlagale zbirke predmeta i tako stvarale sliku povijesnog razvoja, kulturnog života ili elemenata prirode određenog naroda.

Formiranje javnih muzeja, zapravo njihov nastanak iz privatnih zbirki, moramo shvatiti kao jedan postupan proces. U vezi s otvorenjem muzeja za javnost dogodile su se novine u sferi onoga što nazivamo generalni muzejski koncept. Velike socijalne promjene, novi temelji znanosti, šire poimanje kulture, stvorili su od muzeja postepeno obrazovnu instituciju, samo po sebi kulturnu, na državnom planu. To je značilo i novi pristup samoj muzejskoj zbirci. Uz reprezentativnost, kao njezinu bitnu osobinu, zahtijeva se organiziraniji oblik prezentacije od onog «zbrda-zdola». U 18. stoljeću se tragalo za ključem znanosti koja će profesionalno riješiti ove probleme. U ovom razdoblju udareni su temelji znanosti o muzejima – muzeologiji.

Prvi muzeji javnog značenja u Europi nastaju u drugoj polovici 18. stoljeća, a u Hrvatskoj bio je to Arheološki muzej u Splitu 1820. godine.

Na prijedlog Ljudevita Gaja osnovan je 1836. godine Narodni muzej u Zagrebu koji je darovima domoljuba otvoren za javnost 1846. godine. Osnivanje ovoga muzeja izuzetan je doprinos na nacionalnom kulturnom planu.

Nova arheološka otkrića, znanstveno utemeljenje etnologije te sistematizacija prirodnih znanosti u Europi 19. stoljeća, rezultirale su podjelom muzeja u četiri osnovne grupe: umjetničke, povijesne, tehničke, i prirodoslovne. Tu svakako uvrštavamo i muzeje za umjetnost i obrt, etnografske, a početkom 20. stoljeća i muzeje likovne umjetnosti - galerije.

U Hrvatskoj je u 19. stoljeću osnivanje muzeja kao i njihov stručni i znanstveni rad bio usmjeren na arheologiju i prirodne znanosti, a krajem stoljeća i na osnivanje umjetničkih muzeja.

Muzeji koji su osnovani u to vrijeme razvijali su se kao centralne muzejske ustanove za širi nacionalni teritorij s kompleksnim zbirkama,

iznimnom znanstvenom i istraživačkom djelatnošću te prvim muzejskim izdanjima. Postepeno su se, porastom zbirki, sređivanjem i sistematizacijom građe, od kompleksnih muzeja odvajali i ustanovljavali specijalni muzeji: prirodoslovni, etnografski, povijesni, arheološki te galerije.

U prvoj polovici 19. stoljeća doneseni su prvi normativni akti i zakoni za muzejsku djelatnost.

Osnivanje najstarijih muzejskih ustanova bilo je na inicijativu istaknutih djelatnika u kulturi ili ljubitelja starina, kao i na poticaj različitih društava.

Etnografski muzej u Splitu, naš je najstariji muzej etnografskog sadržaja. Muzej nastaje prvotno kao zbirka pri Graditeljskoj, zanatlijskoj i umjetničkoj školi u Splitu, sa ing. Kamilom Tončićem na čelu od samog osnivanja 1907. godine. Tončić je, inače arhitekt po struci, još u mlađim godinama sakupljao narodno blago: nošnje, vezivo, kućne predmete i dr. To ga je s vremenom navelo na ideju o potrebi sustavnog čuvanja, prezentiranja i proučavanja narodnih umjetnina. Priređujući u srpnju 1910. godine redovitu godišnju izložbu učeničkih radova, Škola je ovaj put postavu dopunila izlošcima izvorne narodne nošnje. Zbog toga se Tončić prethodno obratio većem broju poznatijih osoba radi prikupljanja predmeta, uz napomenu da bi ova zbirka trebala biti temeljem budućega Etnografskog muzeja. Iako izložba nije imala većeg odjeka u javnosti, Tončićeve namjere su se ispunile i tako je dio izloženih predmeta postao začetkom Pokrajinskog muzeja za narodni obrt i umjetnost, današnjeg Etnografskog muzeja.

U tijeku 20. stoljeća muzejska djelatnost nastavlja se već uhodanim tijekom razvoja s time što se sve češće osnivaju gradski muzeji sa zadatkom sabiranja spomeničke građe užeg kraja i proučavanja lokalne prošlosti.

U prvoj polovici 20. stoljeća zamjetan je razvoj skupine umjetničkih muzeja. U istom razdoblju osnovani su brojni specijalni muzeji: etnografski, školski, šumarski, medicinski, tehnički i dr., kao i muzeji posvećeni značajnim ličnostima. Tako je uoči Drugog svjetskog rata na području Hrvatske djelovalo 30 muzejskih ustanova ne ubrajajući tu razne zbirke. U poslijeratnom su razdoblju nova shvaćanja o svrsi i metodama muzejske djelatnosti išla u prilog porastu broja muzeja u nas. Gdje su hrvatski muzeji danas?

Povijest muzeja je kratka, tako da o njihovoj pojavi u suvremenom smislu riječi *muzej* govorimo tek od 19. stoljeća. Njihov značaj i broj u stalnom je porastu, a evidentan je i rast broja različitih vrsta muzeja. Globalno gledano možemo govoriti o "muzejskom pokretu", koji se iz Europe prelio po čitavom svijetu. Nažalost, u posljednjim desetljećima u Hrvatskoj se broj muzeja smanjuje.¹

¹ Izlaganje Ž. Laszla na simpoziju *Muzeji u Hrvatskoj danas i sutra*, održanom u Klanjcu 23. i 24. svibnja 1996. godine u organizaciji Muzeja Hrvatskog zagorja - Galerije Antuna Augustinčića. Radovi sa ovog simozija objavljeni su u *Analima Galerije Antuna Augustinčića 16-17 (1996/97)*, Klanjec, 2001.

Ovu tvrdnju autor potkrjepljuje osobnim iskustvima i podacima do kojih je uspio doći, jer jednog sustavnog istraživanja o sudbini muzeja u tom razdoblju nije ni bilo.

Na pojedinačnim se primjerima pokušala ova tvrdnja i pokazati, a kroz tri različita odjeljka: smanjenje ukupnog broja muzeja, nedostatak mnogih vrsta muzeja kao i nedostatak formirane i utjecajne stručne javnosti. Autor se na kraju pita da li su muzealci a s njima i muzeji pred izumiranjem ili zamiranjem. Zajedno se nadamo se da je riječ o ovom drugome.

Vjerujemo da će muzeji u daljnjem traganju za vlastitom korisnom budućnošću prevladati nastalu krizu, a sve nas vidim kao aktivne sudionike čitavog tog procesa.

3. IZVORI PRAVA O KULTURI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kao polazna točka za utvrđivanje izvora prava koji se odnose općenito na kulturu u Republici Hrvatskoj poslužila je klasifikacija prof. Josipovića.²

Tako izvore prava o kulturi koji vrijede u Republici Hrvatskoj možemo podijeliti na *međunarodne* i *unutarnje*.

Opći pravni okvir u kojem se mogu i moraju kretati međunarodni ugovori (bilateralni i multilateralni) koje Hrvatska sklapa s drugim državama, kao i hrvatski zakoni i podzakonski akti određen je ustavnim odredbama o kulturi.³

Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava (članak 140. Ustava). Zakone donosi Hrvatski sabor, a podzakonske akte donose upravna tijela kada za to imaju ovlaštenja u zakonu radi provedbe zakona.

U području kulture Republika Hrvatska sklopila je veliki broj međunarodnih ugovora (ili im je pristupila)⁴. Jedan dio tih ugovora su univerzalni instrumenti međunarodnog prava ili regionalni sporazumi, a drugi su bilateralni ugovori kojima je uređena kulturna suradnja Hrvatske s

² Josipović, I.: Pravne i organizacijske odrednice. *Kulturna politika Republike Hrvatske. Nacionalni izvještaj*. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Zagreb. 1998. str. 34-35

³ U vrijeme pisanja ovoga rada, utvrđen je pročišćeni tekst Ustava Republike Hrvatske koji obuhvaća Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/90, 135/97, 8/98 - pročišćeni tekst, 113/00, 124/00 – pročišćeni tekst) te Promjenu Ustava Republike Hrvatske objavljen u Narodnim novinama br. 28/01. Pročišćeni tekst Ustava Republike Hrvatske objavljen u Narodnim novinama br. 41/01.

⁴ Iz razloga što je Republika Hrvatska u svoj pravni sustav unijela rješenja kojima se izvršavaju obveze preuzete međunarodnim ugovorima, o međunarodnopravnim izvorima će u radu biti manje govora.

pojedinih zemljama. Karakteristika univerzalnih ili regionalnih međunarodnih instrumenata jest da o kulturi govore na općenit način kao npr. Opća deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i dr.

U postupku sukcesije bivše Jugoslavije Hrvatska je, kao zemlja-nasljednica prava i obveza, pristupila najvećem broju multilateralnih ugovora koje je bivša Jugoslavija preuzela činom potpisivanja.

Međunarodne konvencije o zaštiti kulturnih dobara u ratu i miru:

1. Europska kulturna konvencija - Pariz, 19. prosinca 1954. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 1/99),
2. Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba - Haag, 14. svibnja 1954. (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 12/93) s pripadajućim Pravilnikom i Protokolom,
3. Konvencija o mjerama zabrane i sprječavanja nedozvoljenog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva kulturnih dobara - Pariz, 14. studenoga 1970. (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 12/93),
4. Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine - Pariz, 23. studenoga 1972. (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 12/93),
5. Europska konvencija o zaštiti arheološkog nasljedstva Europe - London, 6. svibnja 1960. (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 6/94),
6. Konvencija o zaštiti arhitektonskog blaga Europe - Granada, 3. listopada 1985. (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 6/94),
7. UNIDROIT-ova Konvencija o ukradenim ili nezakonito izvezenim kulturnim dobrima - Rim, 24. lipnja 1995. (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 5/00).

Nadalje, zakone i druge propise možemo podijeliti u dvije skupine:

- a) propise koji se neposredno odnose na kulturu
- b) propise kojima objekt normiranja nije kultura, ali imaju važan utjecaj na kulturu

Kako kulturna djelatnost nije homogena, nego se sastoji od pojedinih međusobno različitih djelatnosti, propisi o kulturi odnose se, uglavnom, na svaku od tih djelatnosti (glazbeno-scenska, kazališna, muzejsko-galerijska i dr.).

S obzirom na vrstu izvora i objekt normiranja, polazimo od sljedeće klasifikacije izvora prava o kulturi:

1. Ustavne norme o kulturi
2. Međunarodnopravni izvori
3. Propisi o kulturnim pravima nacionalnih zajednica i manjina
4. Opći propisi od utjecaja na kulturu i kulturnu politiku
 - 4.1. Propisi o nadležnosti državnih tijela da odlučuju o pitanjima kulture i provode kulturnu politiku

- 4.2. Financijski propisi (porezi, carine)
- 4.3. Statusno pravo (propisi o pravnim osobama subjektima prava)
- 4.4. Propisi o industriji i trgovini
- 4.5. Obrazovanje i znanost
- 5. Specifični propisi koji se u cijelosti ili pretežito odnose na kulturu
 - 5.1. Propisi o financiranju, organizaciji i upravljanju kulturom
 - 5.2. Propisi o samostalnim umjetnicima
 - 5.3. Autorsko pravo i susjedna prava
 - 5.4. Propisi koji reguliraju pojedine kulturne djelatnosti:
 - 5.4.1. Muzejska i galerijska djelatnost
 - 5.4.2. Arhivska djelatnost
 - 5.4.3. Glazbeno-scenska djelatnost
 - 5.4.4. Kinematografska djelatnost
 - 5.4.5. Bibliotečna djelatnost
 - 5.4.6. Djelatnost zaštite spomenika kulture
 - 5.4.7. Propisi o zaštiti prirode
 - 5.4.8. Izdavačka djelatnost
 - 5.4.9. Elektronički mediji
 - 5.4.10. Propisi o kulturnim djelatnostima u širem smislu (obrazovanje, šport, tehnička kultura i sl.).

Da bismo za neko područje u kulturi primjenili odgovarajuće pravne propise moramo uzeti u obzir različite kategorije propisa iz navedene klasifikacije.

1. Ustavne norme o kulturi

Ustav Republike Hrvatske o kulturi govori u nekoliko važnih odredaba. Tako se prema članku 68. Ustava jamči sloboda znanstvenoga, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Država potiče i pomaže razvitak znanosti, kulture i umjetnosti, a znanstvena, kulturna i umjetnička dobra štiti kao duhovne narodne vrednote. Jamči se zaštita moralnih i materijalnih prava koja proistječu iz znanstvenoga, kulturnog, umjetničkog, intelektualnog i drugog stvaralaštva. Država potiče i pomaže skrb o tjelesnoj kulturi i športu.

Ustav jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli, slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa, dostupnost informacijama te zabranjuje cenzuru.⁵

Ustavom je zagantirano pravo na zdrav život i okoliš, a od državnih tijela, pravnih i fizičkih osoba traži da se brinu o zdravlju ljudi, prirode i okoliša. More i druga prirodna bogatstva, kao i stvari od osobita kulturnog, povijesnog, gospodarskog ili ekološkog značenja uživaju posebnu zaštitu države.

Školovanje i obrazovanje općenito dostupni su pod jednakim

⁵ Prema članku 38. Ustava.

uvjetima svim građanima. Osnovno je obrazovanje je obvezno i besplatno. Škole i druga učilišta osnivaju se slobodno i mogu biti javne i privatne. Jamči se autonomija sveučilištu.

Ustav sadrži i odredbe koje se ne odnose direktno na kulturu, već samo posredno. To su prije svega norme kojima se utvrđuje nadležnost pojedinih državnih tijela, kao i sadržaj lokalne autonomije.

Hrvatski sabor i narod neposredno, samostalno, u skladu sa Ustavom i zakonom, odlučuje o uređivanju gospodarskih, pravnih i političkih odnosa, te očuvanju prirodnog i kulturnog bogatstva i korištenju njime.⁶ Ta se funkcija ostvaruje donošenjem zakona i drugih propisa.

Građanima se jamči pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu. Tako je člankom 134. stavkom 1. Ustava određeno da jedinice lokalne samouprave obavljaju poslove iz lokalnog djelokruga kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a osobito poslove koji se odnose na uređenje naselja i stanovanja, prostorno i urbanističko planiranje, komunalne djelatnosti, brigu o djeci, socijalnu skrb, primarnu zdravstvenu zaštitu, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu i šport, zaštitu potrošača, zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarnu i civilnu zaštitu.

Jedinice područne (regionalne) samouprave obavljaju poslove od područnog (regionalnog) značenja, a osobito poslove koji se odnose na školstvo, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet, prometnu infrastrukturu te planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova.⁷

Na razini države skrbi se i odlučuje o pitanjima od nacionalnog interesa, dok se na razinama lokalne i regionalne samouprave odlučuje o pitanjima od lokalnog i regionalnog značenja.

4. MUZEJI: UPRAVNOPRAVNI OKVIR

Zakon o ustanovama (*lex generalis*)⁸ i Zakon o muzejima (*lex specialis*)⁹ temeljni su zakoni našega pravnog sustava kojima je uređen pravni položaj muzeja.

Zakon o ustanovama (ZU), kao opće pravno pravilo, na općenit način uređuje osnivanje i ustrojstvo ustanova bez obzira na prirodu djelatnosti koju obavljaju. Zakon osim toga, sadrži i posebne odredbe kojima uređuje pojedina pitanja pravnog statusa javnih ustanova.

Zbog raznovrsnosti djelatnosti u kojima se ustanove u nas mogu osnivati, a koje traže posebnu regulaciju, ZU morao je dopustiti da se posebnim zakonima, tj. onim zakonima kojima se uređuje način obavljanja neke djelatnosti ili samo određenih njihovih dijelova, odstupi od njegovih

⁶ Prema članku 2. stavku 4. Ustava.

⁷ Članak 134. stavak 2. Ustava.

⁸ Narodne novine br. 76/93. - ispr. 29/97.

⁹ Narodne novine br. 142/98.

odredaba i da se drugačije urede prijeko potrebne specifičnosti.

Zakon o muzejima, kao posebni zakon, primarno je pravno vrelo za područje muzejske djelatnosti. Ovim se Zakonom uređuju uvjeti i način obavljanja muzejske djelatnosti, ustrojstvo i način rada muzeja, muzejska građa, muzejska zvanja, te druga pitanja od značenja za muzejsku djelatnost. Ako su neka pitanja o muzejskoj djelatnosti drugačije regulirana ovim posebnim zakonom, u tim slučajevima postupa se prema odredbama tog zakona.

U svim pitanjima koja nisu uređena ovim posebnim zakonom, nužno se postupa prema odredbama ZU.

Različita područja uređuju se nužno i drugim pravnim pravilima, nižim po svojem rangu od zakona, a koje često donose drugi državni organi (izvršni odnosno upravni), to su podzakonski općenormativni akti.¹⁰

Tako se uz Zakon o muzejima donose pravilnici koji ga precizno nadograđuju, a sa svrhom poboljšanja povezanosti odnosno umreženosti muzeja, kontrole, kriterija, stručnih i tehničkih standarda u radu muzeja te stjecanja stručnih zvanja.

4.1. Pojam i glavna obilježja ustanova

Prema ZU, ustanova je pravna osoba koja se osniva za trajno obavljanje djelatnosti odgoja i obrazovanja, znanosti, kulture, informiranja, športa, tjelesne kulture, tehničke kulture, skrbi o djeci, zdravstva, socijalne skrbi, skrbi o invalidima i druge djelatnosti, ako se ne obavljaju radi stjecanja dobiti.

Promatrajući ovu zakonsku definiciju ustanove uočavamo da ona objedinjuje dva izraza: organizacijski i funkcionalni.

Organizacijski izraz ustanove ispoljava se putem organizacijskog oblika koji se oblikuje za ostvarivanje sadržaja funkcije radi koje se ustanova osniva.

Funkcionalni izraz ispoljava se putem putem ukupnosti djelatnosti koje ustanova, preko ustrojenog organizacijskog oblika, ostvaruje.

Glavna obilježja ustanove:

a) Pravna osobnost ustanove

Ustanova je pravna osoba, a to znači da može u pravnom prometu

¹⁰ Opći akti Hrvatskog sabora: poslovnik, državni proračun i završni račun, odluke, deklaracije, rezolucije, preporuke, zaključci

Opći akti predsjednika Republike: uredbе sa zakonskom snagom, odluke o proglašenju zakona

Opći akti Vlade Republike Hrvatske: uredbе, odluke, zaključci

Opći akti ministara i ravnatelja državnih upravnih organizacija: pravilnici, naredbe, naputci

Opći akti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave: statut, odluke i dr.

Opći akti pravnih osoba s javnim ovlastima: statut i drugi opći akti

stjecati prava i preuzimati obveze, može biti vlasnikom pokretnih i nepokretnih stvari, te može biti strankom u postupcima pred sudovima, drugim državnim organima i tijelima s javnim ovlastima. Svojstvo pravne osobe ustanova stječe upisom u sudski registar, dok ga brisanjem iz tog registra gubi.

b) Trajno obavljanje djelatnosti

Ustanova se osniva za trajno obavljanje određene djelatnosti. Djelatnosti u kojima se osnivaju ustanove imaju izuzetno društveno značenje, pa se one moraju obavljati trajno.

c) Vrsta djelatnosti

Ustanova se osniva radi obavljanja neke od djelatnosti koje su nabrojane u čl. 1. stavku 2. ZU: odgoja i obrazovanja, znanosti, kulture, informiranja, športa, tjelesne kulture, skrbi o djeci, zdravstva, socijalne skrbi i skrbi o invalidima.

Ove djelatnosti čine bit tzv. društvenih djelatnosti. Nabranjem ovih djelatnosti se ne isključuje mogućnost da netko osnuje ustanovu za obavljanje neke druge dopuštene djelatnosti, a da ju zakonodavac uopće nije predvidio, jer se ne nalazi u našoj postojećoj klasifikaciji djelatnosti i poslova ili je mislio da će takvu djelatnost obavljati fizičke osobe ili druge vrste pravnih osoba.

d) Neprofitnost ustanove

Značajka ustanove je i to da se ona u pravilu ne osniva radi stjecanja dobiti (profita). Međutim, to nikako ne znači da će ustanova obavljati svoju djelatnost besplatno i da se od korisnika ne može naplatiti. Ona načelno može naplaćivati od svojih korisnika svoje usluge i tako podmirivati troškove koji nastaju obavljanjem djelatnosti i poslovanjem ustanove. Da li će ustanova uopće naplaćivati svoje usluge od korisnika i u kojoj će mjeri prihodi te ustanove pokrivati njezine troškove, zavisi od karaktera djelatnosti koju ustanova obavlja, zakonskih propisa te od odluke osnivača.

e) Samostalnost ustanove

Veoma bitno obilježje ustanove je njena samostalnost, koja proizlazi iz same činjenice da je pravna osoba. Zakon o ustanovama sadrži dvije norme koje izričito propisuju samostalnost ustanove.

U prvoj je određeno da je ustanova samostalna u obavljanju svoje djelatnosti i u poslovanju sukladno zakonu, na zakonu utemeljenom propisu i aktu o poslovanju (članak 3. stavak 1. Zakona), a u drugoj da ustanova može u pravnom prometu stjecati prava i preuzimati obveze, da može biti vlasnik pokretnih i nepokretnih stvari te da može biti stranka u postupcima pred sudom, drugim državnim organima i tijelima s javnim ovlastima (članak 3. stavak 2. Zakona).

Dvostruka je uloga ovih normi. S jedne strane, naglašavanjem

samostalnosti ustanove otklanja se tumačenje da je ustanova potpuno podređena svom osnivaču i da u svakom pogledu mora postupati prema njegovim nalogima i uputama. S druge strane, ove norme dimenzioniraju opseg samostalnosti ustanove. Ona je samostalna u obavljanju svoje djelatnosti samo u mjeri u kojoj to određuje zakon, tj. zakon kojim se uređuje obavljanje neke djelatnosti ili samo neki poslovi određene djelatnosti, provedbeni podzakonski propisi te akt o osnivanju.

f) Javnost rada ustanove

Ustanove su načelno dužne prvodobno i istinito izvještavati javnost o tome kako obavljaju djelatnost ili dio djelatnosti za koju su osnovane.

Ustanove su dužne davati informacije sredstvima javnog priopćavanja (TV, radio, novine) o obavljanju svoje djelatnosti. Na zahtjev ustanova je dužna u razumnom roku pružiti informaciju i omogućiti novinarima uvid u odgovarajuću dokumentaciju. Davanje informacija ili uvid u dokumentaciju može se uskratiti ukoliko se radi o podacima koji se temeljem zakona, akta o osnivanju ili statuta ustanove smatraju službenom, poslovnom, znanstvenom ili umjetničkom tajnom, ili kad se radi o osobnim podacima pojedinaca.

Zakonom o ustanovama uređen je pravni status svih organizacija koje obavljaju određene djelatnosti, a među njima i javnih ustanova kao glavne podvrste ustanova. Na javne ustanove se primjenjuju sve odredbe Zakona, osim ako neko pitanje nije u pogledu javne ustanove drugačije riješeno.

Javne ustanove su pravne osobe koje se osnivaju za trajno obavljanje jedne ili više djelatnosti za koje se inače osnivaju ustanove i nije im svrha stjecanje dobiti (članak 1. st. 2. Zakona). Po čemu se onda javna ustanova razlikuje od "običnih" ustanova?

Osnovna razlika je u tome što se javna ustanova osniva za obavljanje one djelatnosti za koju je zakonom određeno da se obavlja kao javna služba (članak 6. st. 1. Zakona) odnosno što se može osnovati za obavljanje djelatnosti ili dijela djelatnosti koja nije određena kao javna služba ako se obavlja na način i pod uvjetima koji su propisani za javnu službu.

Iz razloga što javna ustanova obavlja neku djelatnost kao javnu službu, mogu je osnovati samo određeni subjekti, a ne svi koji u načelu mogu osnovati ustanovu. Isključivo javnim ustanovama mogu se dati javne ovlasti. No, javna ustanova nema *ex lege* pravo da vršeci djelatnost koja predstavlja javnu službu, donosi opće akte kojima uređuje prava i dužnosti svojih korisnika, niti da odlučuje o pojedinačnim stvarima. Ovo pravo ona mora steći. Javne se ovlasti podjeljuju zakonom, bilo svim javnim koje obavljaju istu javnu službu bilo samo pojedinačno određenoj ustanovi, i odlukom predstavničkog tijela jedinica lokalne samouprave donesenom temeljem zakona. Logično je onda da se javna ustanova podvrgava širem i strožem nadzoru, i to je na opet čini dugačijom od drugih ustanova.

4.2. Definicija muzeja

U najširoj je uporabi ICOM-ova¹¹ definicija iz 1974. godine: "Muzej je neprofitna, stalna ustanova u službi društva i njegova razvoja i otvorena javnosti, koja sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalna svjedočanstva čovjeka i njegove okoline, radi proučavanja, obrazovanja i zabave." (P. van Mensch), koja je 1989. godine neznatno nadopunjena.¹²

Ova definicija ukazuje na karakter institucije muzeja, određuje njegovu društvenu relevantnost, nabraja njegove temeljne muzeološke funkcije i govori o svrsi koja se time postiže.

Sukladno našem Zakonu o muzejima muzejsku djelatnost obavljaju muzeji kao ustanove te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, a iznimno, i galerije kao ustanove ukoliko imaju muzejsku građu.¹³

Muzejska djelatnost obuhvaća: skupljanje, čuvanje i istraživanje civilizacijskih, kulturnih i prirodnih dobara te njihovu stručnu i znanstvenu obradu i sistematizaciju u zbirke, trajno zaštićivanje muzejske građe, muzejske dokumentacije, muzejskih lokaliteta i nalazišta, njihovo neposredno i posredno predočavanje javnosti putem stalnih i povremenih izložaba, te objavljivanje podataka i spoznaja o muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji putem stručnih, znanstvenih i drugih obavijesnih sredstava.

4.3. Muzejska djelatnost - javna služba

Zakon u svojim općim odredbama u čl. 3. određuje da se «muzejska djelatnost obavlja kao javna služba», što u biti znači da se djelatnost obavlja u okviru ustanove koja je pravna osoba i kao takva određena s dva kriterija koji se kumuliraju: organizacijskim i funkcionalnim.

Prema *organizacijskom* kriteriju muzej je pravna osoba koja mora biti osnovana i organizirana prema modelu koji je propisan ZU, dok je po *funkcionalnom* kriteriju definiran djelatnošću koju obavlja i njenom svrhom sukladno Zakonu o muzejima, podzakonskim propisima koji uređuju obavljanje muzejske djelatnosti, stručnim normativima, suvremenim znanstvenim dostignućima te pravilima struke.

Muzejska djelatnost obuhvaća: skupljanje, čuvanje i istraživanje civilizacijskih, kulturnih i prirodnih dobara te njihovu stručnu i znanstvenu obradu i sistematizaciju u zbirke, trajno zaštićivanje muzejske građe,

¹¹ Međunarodni savjet muzeja (The International Council of Museums - ICOM) osnovan je 1946. godine pri UNESCO-u sa sjedištem u Parizu. ICOM jest međunarodna nevladina organizacija muzeja i profesionalnih muzejskih djelatnika koja je osnovana za promičbu interesa muzeologije i drugih disciplina koje se bave vođenjem muzejskih poslova i muzejskim djelatnostima (članak 1. stavak 1. Statuta ICOM-a iz 1989. godine).

¹² Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zavod za informacijske studije. Zagreb. 1993. str. 74.

¹³ U daljnjem tekstu muzeji.

muzejske dokumentacije, muzejskih lokaliteta i nalazišta, njihovo neposredno i posredno predočavanje javnosti putem stalnih i povremenih izložaba, te objavljivanje podataka i spoznaja o muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji putem stručnih, znanstvenih i drugih obavijesnih sredstava.

Zakon o ustanovama vraća u naš pravni sustav pojam javne službe koji je u našem zakonodavstvu bio tijekom desetljeća napušten i zaboravljen, bez obzira što se radi o pravnom institutu prvorazrednog teorijskog i praktičnog značenja. Institut javne službe (service public) kreirala je i razvila u drugoj polovici 19. stoljeća praksa francuskoga Državnog savjeta i razradila francuska pravna doktrina.

Javna služba smatra se danas stožerom moderne javne uprave i posve je razumljivo da se njenom obavljanju posvećuje velika pozornost. Razlozi zašto se obavljanje muzejske djelatnosti proglašava javnom službom proizlaze iz same prirode muzejske djelatnosti i njezinim ciljevima te njenom financiranju iz državnog proračuna, odnosno proračuna lokalne jedinice, radi čega je zakonodavac ocijenio da se muzejska djelatnost zbog izuzetnog interesa za Republiku Hrvatsku treba obavljati kao javna služba.

4.4. Muzejska građa i muzejska dokumentacija - kulturno dobro

Muzejsku građu čine civilizacijska, kulturna te prirodna dobra kao dio nacionalne i općeljudske baštine o kojoj svaki muzej vodi dokumentaciju. Muzejska građa i muzejska dokumentacija štite se kao kulturno dobro i na njih se primjenjuju propisi o zaštiti kulturnih dobara.¹⁴

Kulturna dobra u smislu Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara jesu:

- pokretne i nepokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja,
- arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost,
- nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština i
- zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima.

Sadržaj i način vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi pravilnikom propisuje ministar kulture na prijedlog Hrvatskog muzejskog vijeća.

Muzej može pribavljati muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju kupnjom, darovanjem, nasljeđivanjem i zamjenom.

Novi je Zakon, u skladu sa praksom razvijenih europskih zemalja, prvi puta omogućio prodaju muzejske građe i dokumentacije. Prodaja ili zamjena muzejske građe i dokumentacije može se obaviti samo uz prethodno odobrenje Ministarstva kulture po pribavljenom mišljenju Hrvatskoga

¹⁴ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Narodne novine br. 69/99.

muzejskog vijeća koje ga je dužno dati u roku od dva mjeseca, a sredstva dobivena prodajom mogu se upotrijebiti isključivo za nabavu muzejske građe i muzejske dokumentacije.

Pravni posao sklopljen protivno odredbi stavka 2. članka 10. Zakona smatra se ništavim.

Muzej može skupljati muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju i terenskim istraživanjem, koje se obavlja u skladu sa zakonom i drugim propisima o zaštiti kulturnih dobara.

Istraživanja, sukladno zakonu i drugim propisima o zaštiti kulturnih dobara, može provoditi i druga pravna ili fizička osoba, uz obvezu da sve materijalne nalaze i dokumentaciju o istraživanju dostavi muzeju koji djeluje na području istraživanja, i to samo ukoliko ispunjava uvjete za njihov smještaj i izlaganje. Ako na području terenskog istraživanja ne postoji muzej (ili ne ispunjava uvjete), o smještaju materijalnih nalaza i dokumentacije o istraživanju odlučuje tijelo nadležno za zaštitu kulturnih dobara.

Temeljem pisanog ugovora muzej može povjeriti muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju na čuvanje i radi izlaganja drugom muzeju, drugoj pravnoj osobi ili državnom tijelu samo pod uvjetom da im je zajamčena sigurnost i primjereno čuvanje. Ugovor sklopljen protivno stavku 1. članku 12. smatra se ništavim. U slučaju upitnosti o smještaju muzejske građe i dokumentacije odluku donosi Ministarstvo kulture RH uz prethodno mišljenje Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Muzejska građa popisuje se svakih pet godina na način da se u postupku popisivanja utvrđuje broj i stanje muzejskih predmeta, stupanj njihove dokumentiranosti i mjere zaštite, sukladno općem aktu.

4.5. Osnivanje i prestanak muzeja

Odredba Zakona o muzejima da muzeje kao javne ustanove mogu osnovati Republika Hrvatska, županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, a muzeje kao ustanove mogu osnovati domaće pravne i fizičke osobe (članak 16.) znači da svi ti subjekti imaju opće pravo da osnivaju ustanovu, ali to pravo mogu konzumirati pod bitno različitim kriterijima. Tako recimo, Republika Hrvatska može osnovati javnu ustanovu koja će obavljati javnu službu bez prethodno ispunjenih nekih dodatnih pretpostavki i formalnosti (članak 7. stavak 1. točka 1. ZU), jedinice lokalne samouprave - općine, gradovi, županije i Grad Zagreb odlukom svoga predstavničkog tijela mogu osnovati javnu ustanovu sukladno Zakonu o muzejima, ali uz pribavljenu ocjenu sukladnosti odluke o osnutku javne ustanove sa zakonom (članak 7. stavak 1. točka 2. i članak 8. stavak 1. ZU), više osnivača može osnovati muzej kao javnu ustanovu pod istim uvjetima kao što to može učiniti samo jedna jedinica lokalne samouprave (članak 7. stavak 2. i članak 8. ZU), a svoja međusobna prava i obveze uređuju ugovorom.

Domaće pravne i fizičke osobe (npr. Republika Hrvatska, jedinice lokalne samouprave, svi tipovi trgovačkih društava, ustanove, vjerske

zajednice, udruženja građana, društvene organizacije, političke organizacije, zaklade, samo hrvatski državljani) mogu osnovati muzej kao "ustanovu" aktom o osnivanju koji donosi osnivač (članak 12. ZU) i njegova pravna forma ovisi o tome koja se osoba javlja kao osnivač.

Zanimljivo je napomenuti da hrvatski državljani osniva muzej svojom odlukom i temeljem Zakona o ustanovama ne mora ispuniti nikakve druge formalnosti (iako su propisima o registraciji ustanova nametnute određene dužnosti).

Ministar kulture RH na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća pravilnikom propisuje stručne i tehničke standarde za smještaj i čuvanje muzejske građe i muzejske dokumentacije.

Muzej, sukladno zadovoljenim standardima, može se osnovati samo ako postoji:

- muzejska građa i muzejska dokumentacija,
- prostor, oprema i sredstva za rad,
- stručno osoblje.

Postojanje uvjeta za osnivanje muzeja utvrđuje rješenjem Ministarstvo kulture RH po prethodno pribavljenom mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća, koje je ono dužno dati u roku od mjesec dana.

Ministarstvo kulture vodi očevidnik muzeja temeljem pravilnika koji donosi ministar kulture i u kojem se utvrđuje očevidnik muzeja, te postupak i rok upisa.

Muzej prestaje s radom uz odgovarajuću primjenu propisa o likvidaciji javnog trgovačkog društva u slučajevima predviđenim zakonom (članak 71. stavak 2. ZU).

Odluka o prestanku i statusnim promjenama muzeja kojima su osnivači županije, Grad Zagreb, gradovi i općine može se donijeti samo uz prethodnu suglasnost ministra kulture po pribavljenome mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća.

4.6. Matična djelatnost

Matična djelatnost je organizirani oblik stručnog djelovanja unutar sustava muzeja Republike Hrvatske, a provode je matični muzeji.

Matična djelatnost obuhvaća poslove:

- stručnog nadzora nad radom muzeja i stručne pomoći,
- unapređenja stručnog rada u muzejima,
- usklađivanje rada unutar sustava muzeja.

Ministar kulture određuje aktom, sukladno članku 6. stavku 2. Zakona matične muzeje, njihove zadaće i način njihova rada.

Ministarstvo kulture dužno je redovito provjeravati rad matičnih muzeja i postojanje uvjeta za obavljanje matične djelatnosti.

4.7. Ustrojstvo i upravljanje muzejom

Ustrojstvo i upravljanje muzejom uređuje se statutom i drugim

općim aktima muzeja u skladu sa zakonom.

Ustanove u kulturi pokazuju velike specifičnosti u odnosu na ostale ustanove. Ta posebitost ogleda se i u režimu upravljanja javnim ustanovama u kulturi kojima nije moguće upravljati bez uvažavanja umjetničkih ili njima srodnih kriterija. Zakonom o upravljanju ustanovama u kulturi¹⁵ uređen je način upravljanja javnim ustanovama u kulturi tako da u upravnim vijećima obvezno sudjeluju umjetnici i drugi stručni kadrovi.

4.7.1. Upravno vijeće

Muzejom upravlja upravno vijeće koje ima 3 ili 5 članova od kojih većinu imenuje osnivač iz redova istaknutih kulturnih i znanstvenih djelatnika, dok ostale bira muzejsko stručno vijeće, a ako ono nije osnovano, stručno muzejsko osoblje, iz svojih redova. Muzejom koji ima do 5 zaposlenih upravlja ravnatelj.

Upravno vijeće na prijedlog ravnatelja donosi programe rada i razvoja muzeja, nadzire njihovo izvršavanje, odlučuje o financijskom planu i godišnjem obračunu, donosi statut uz prethodnu suglasnost osnivača, predlaže promjene u organiziranju rada muzeja, te obavlja druge poslove određene zakonom, aktom o osnivanju i statutom.

Sukladno članku 2. stavku 1. Zakona o upravljanju ustanovama u kulturi mandat članova upravnih vijeća javnih ustanova u kulturi traje četiri godine.

4.7.2. Ravnatelj

Ravnatelj muzeja organizira i vodi rad i poslovanje muzeja, predlaže program rada i razvoja, donosi opće akte muzeja sukladno statutu, vodi i odgovara za stručni rad muzeja, predstavlja i zastupa muzej u pravnom prometu i pred tijelima državne vlasti, te obavlja druge poslove predviđene zakonom, aktom o osnivanju i statutom.

Ravnatelje muzeja kojima je osnivač Republika Hrvatska imenuje i razrješuje ministar kulture. Ravnatelji se imenuju na temelju javnog natječaja što ga raspisuje i provodi muzej.

Ravnatelje muzeja kojima su osnivači županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, imenuje i razrješuje osnivač na prijedlog upravnih vijeća koja su obvezna pribaviti mišljenja stručnih vijeća, a ako ona nisu osnovana, uposlenoga muzejskog stručnog osoblja. Javni natječaj za imenovanje ravnatelja raspisuje i provodi muzej.

Ako je u muzeju zaposleno do pet zaposlenika, ravnatelja imenuje i razrješuje osnivač. Javni natječaj za imenovanje ravnatelja raspisuje i provodi osnivač.

Ravnatelj muzeja imenuje se na četiri godine i može biti ponovno imenovan.

Ravnateljem muzeja može biti imenovana osoba koja ima:

¹⁵ Narodne novine br. 50/95. U pripremi je novi zakon.

- visoku stručnu spremu,
 - položen stručni ispit za kustosa,
 - i koja ispunjava druge uvjete propisane statutom ili aktom o osnivanju.
- Iznimno za ravnatelja može biti imenovana osoba koja nema položen stručni ispit za kustosa, ako je istaknuti i priznati stručnjak na području kulture i znanosti s najmanje deset godina radnog staža.

4.7.3. Stručno vijeće

Stručno vijeće muzeja ima najmanje tri člana i čina ga stručno muzejsko osoblje i ravnatelj muzeja.

Ovo tijelo razmatra i daje mišljenja o stručnim i drugim pitanjima rada i razvitka muzeja, odlučuje o stručnim pitanjima, predlaže način organiziranja i vođenja stručnog rada, plan i program rada muzeja, te obavlja i druge poslove sukladno statutu i drugim općim aktima muzeja.

4.8. Opći akti muzeja

Statutom kao osnovnim općim aktom muzeja utvrđuje se status, naziv, sjedište, djelatnost, pečat i znak, zastupanje i predstavljanje muzeja, unutarnji ustroj, ovlasti i način odlučivanja pojedinih tijela, imovina i njeno raspoređivanje, te druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti i poslovanja muzeja.

Muzej ima i druge opće akte sukladno zakonu i aktu o osnivanju i statutu muzeja.

Statut muzeja donosi upravno vijeće uz suglasnost osnivača ustanove ako zakonom ili aktom o osnivanju nije drugačije određeno.

Druge opće akte muzeja donosi upravno vijeće ako zakonom ili statutom ustanove nije propisano da ih donosi ravnatelj ili stručno vijeće.

Statut i drugi opći akt muzeja može stupiti na snagu najranije danom objavljivanja na oglasnoj ploči muzeja, odnosno u službenom ili drugom glasilu ako je takav način objavljivanja općih akata muzeja određen zakonom, aktom o osnivanju ili statutom muzeja.

Statut i opći akti muzeja ne mogu imati povratno djelovanje.

4.9. Osiguranje muzejske građe i druge imovine

Muzejska građa i muzejska dokumentacija muzeja kojima su osnivači Republika Hrvatska, županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, kao i prostori u kojima je ona smještena, obvezno se osiguravaju kod osiguravajućeg društva za one rizike i u opsegu s kojim su suglasni osnivači.

Sredstva za osiguranje muzejske građe i muzejske dokumentacije, kao i prostora u kojima je ona smještena, osiguravaju osnivači muzeja.

4.10. Sredstva za rad muzeja

Sredstva za rad muzeja osigurava osnivač. Sredstva za posebne programe osiguravaju osnivač, Ministarstvo kulture u čijem je djelokrugu program koji se ostvaruje, županije, gradovi i općine na području kojih se program ostvaruje, te druge pravne i fizičke osobe.

Na temelju članka 10a. Zakona o financiranju javnih potreba u kulturi¹⁶ kojim se financiraju godišnji programi ustanova u kulturi, ministar kulture donio je Pravilnik o izboru i utvrđivanju programa javnih potreba u kulturi.¹⁷

Sredstva za rad muzeji osiguravaju i iz vlastitih prihoda, sponzorstvima, darovanjima i na drugi način u skladu sa zakonom.

4.11. Nadzor nad radom muzeja

Nadzor nad radom muzeja pobliže je određen člancima 33. 34. i 35. Zakona. Ovaj nadzor vrši se kao stručni nadzor nad radom muzeja i nadzor nad zakonitošću rada muzeja.

4.10.1. Stručni nadzor nad radom muzeja

Stručni nadzor nad radom muzeja kao i nad zaštitom muzejske građe i muzejske dokumentacije, obavljaju matični muzeji, a stručni nadzor nad radom matičnih muzeja i zaštitom njihove muzejske građe i muzejske dokumentacije, Ministarstvo kulture.

Muzej je dužan matičnome muzeju, odnosno Ministarstvu kulture, na njihov zahtjev, omogućiti uvid u podatke potrebne za obavljanje stručnog nadzora.

4.11.2. Nadzor nad zakonitošću rada muzeja

Nadzor nad zakonitošću rada muzeja kojima je osnivač Republika Hrvatska, obavlja Ministarstvo kulture.

Nadzor nad zakonitošću rada muzeja kojima su osnivači županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, obavljaju županijski uredi nadležni za kulturu županija na području sjedište muzeja, odnosno Gradski ured za kulturu Grada Zagreba.

Ako Ministarstvo kulture u obavljanju nadzora nad zakonitošću rada utvrdi da je statut muzeja ili pravilnik o radu muzeja u suprotnosti s Ustavom, zakonom ili drugim propisom, zatražit će od muzeja da ga promijeni. Ako se u roku od mjesec dana ne izvrše zatražene promjene, Ministarstvo kulture obustavit će takav akt od izvršenja i u roku od mjesec dana predložiti Vladi Republike Hrvatske da ga poništi ili ukine.

Ako tijelo državne uprave iz članka 34. stavka 2. Zakona utvrdi da je statut ili pravilnik o radu muzeja u suprotnosti s Ustavom, zakonom ili

¹⁶ Narodne novine br. 47/90 i 27/93.

¹⁷ Narodne novine br. 7/01.

drugim propisom, zatražit će od muzeja da ga promijeni. Ako se u roku od mjesec dana od dostavljenoga traženja ne izvrše zatražene promjene, upravno tijelo obustavit će od izvršenja sporni akt i u roku od osam dana od dana obustave predložiti Ministarstvu kulture da takav akt poništi ili ukine.

Rješenje o prijedlogu za poništenje ili ukidanju spornog akta Ministarstvo kulture dužno je donijeti u roku od 60 dana. Protiv takvog rješenja nije dopuštena žalba, već se može pokrenuti upravni spor.

4.11.3. Zabrana rada muzeja

Ako Ministarstvo kulture, odnosno županijski ured nadležan za kulturu županije u obavljanju nadzora nad zakonitošću rada utvrdi da muzej ne ispunjava koji od uvjeta iz članka 15. i 17. stavka 1. Zakona, odredit će osnivaču rok u kojem je dužan otkloniti uočene nedostatke. Ne otkloni li osnivač uočene nedostatke u ostavljenom roku, upravno tijelo donijet će rješenje o zabrani rada muzeja.

4.12. Stručno muzejsko osoblje

Veliku važnost Zakon poklanja stručnom muzejskom osoblju, tako da o ovom pitanju govori od 36. do 48. članka.

Stručno muzejsko osoblje čine zaposlenici u muzeju koji prema odredbama ovoga Zakona ispunjavaju uvjete za postavljenje u odgovarajuća muzejska zvanja, odnosno za obavljanje stručnih poslova u muzeju, kao i pomoćnih stručnih poslova.

Muzejsko stručno osoblje dužno je u svome radu pridržavati se načela muzejske struke, zakona i drugih propisa kojima se uređuje obavljanje muzejske djelatnosti.

Muzejska zvanja jesu:

- kustos, viši kustos i muzejski savjetnik,
- muzejski pedagog, viši muzejski pedagog i muzejski pedagog savjetnik.

Stručne poslove u muzeju obavljaju: dokumentaristi, informatičari, restauratori, diplomirani knjižničari, arhivisti, kao i drugi stručnjaci zavisno od potreba muzeja.

Pomoćne stručne poslove u muzeju obavljaju: preparatori i viši preparatori, muzejski tehničari i viši muzejski tehničari, pomoćni knjižničari i knjižničari, arhivski tehničari i viši arhivski tehničari, fotografi i viši fotografi.

Odluku o stjecanju viših zvanja: viši kustos, muzejski savjetnik, viši muzejski pedagog, muzejski pedagog savjetnik, viši dokumentarist, dokumentarist savjetnik, viši informatičar, informatičar savjetnik, viši restaurator, restaurator savjetnik, viši preparator, viši muzejski tehničar, te viši fotograf, donosi ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Pravilnik o stjecanju viših zvanja donosi ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Rad u svojstvu vježbenika za stručno muzejsko osoblje traje

najduže dvije godine.

Pravo na polaganje stručnog ispita imaju vježbenici sa školskom spremom propisanom za odgovarajuće muzejsko zvanje, odnosno stručne poslove i s najmanje godinu dana radnog, odnosno vježbeničkog staža u muzejskoj struci.

Volonterski rad u muzeju s propisanom školskom spremom i punim radnim vremenom priznaje se kao stručna praksa za stjecanje muzejskog zvanja, odnosno za obavljanje stručnih poslova u muzeju.

Način polaganja stručnog ispita, ispitno gradivo, sastav i rad ispitnog povjerenstva, utvrđuje se pravilnikom o polaganju stručnih ispita i programom stručnih ispita u muzejskoj struci. Pravilnik i program stručnih ispita donosi ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.¹⁸

4.13. Hrvatsko muzejsko vijeće

Pri Ministarstvu kulture osniva se Hrvatsko muzejsko vijeće kao savjetodavno tijelo za obavljanje stručnih i drugih poslova muzejske djelatnosti određenih ovim Zakonom.

Hrvatsko muzejsko vijeće ima predsjednika i 6 članova. Predsjednika i članove Hrvatskoga muzejskog vijeća imenuje ministar kulture iz redova istaknutih muzejskih stručnjaka, od kojih tri člana predlaže Hrvatsko muzejsko društvo. Mandat članova Hrvatskoga muzejskog vijeća traje 4 godine.

Hrvatsko muzejsko vijeće razmatra stanje u muzejskoj djelatnosti u Republici Hrvatskoj, predlaže mjere za poticanje njezinog razvitka i unaprjeđivanja, obavlja poslove predviđene ovim Zakonom i drugim propisima, kao i druge poslove koje mu povjeri ministar kulture.

4.14. Kaznene odredbe

Ovim Zakonom predviđeno je kažnjavanje muzeja odnosno njegove odgovorne osobe za prekršaj i to isključivo propisivanjem novčanih kazni.

Novčanom kaznom od 5.000,00 do 50.000,00 kuna kažnjava se za prekršaj muzej koji:

- ne vodi dokumentaciju o muzejskoj građi,
- povjeri muzejsku građu na čuvanje i radi izlaganja drugom muzeju i galeriji, drugoj pravnoj osobi ili državnom tijelu suprotno odredbi članka 12. ovoga Zakona,
- ne dostavi podatke za upis u očevidnik muzeja pri Ministarstvu kulture.

Novčanom kaznom od 10.000,00 do 100.000,00 kuna kažnjava se za prekršaj muzej koji izvrši zamjenu i prodaju muzejske građe suprotno

¹⁸ Do donošenja novog pravilnika na snazi je još uvijek Pravilnik o polaganju stručnih ispita radnika muzejske struke i program za stručne ispite, Narodne novine br. 9/78.

odredbi članka 10. ovoga Zakona.

Novčanom kaznom od 10.000,00 kuna kažnjava se odgovorna osoba za prekršaje iz članka 52. stavka 1. i 2.

U slučaju da su prekršaji iz članka 52. stavka 1. i 2. učinjeni radi stjecanja materijalne koristi, novčanom kaznom do 200.000,00 kuna kažnjava se muzej, a odgovorna osoba novčanom kaznom do 50.000,00 kuna.

4.15. Prijelazne i završne odredbe

Muzej je dužan uskladiti svoj statut i druge opće akte i svoj rad s odredbama ovoga Zakona u roku od godinu dana od njegova stupanja na snagu.

Zaposleni u muzejima koji do dana stupanja na snagu ovoga Zakona nisu položili stručni ispit, dužni su ga položiti u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

Zaposlenicima koji ne polože stručni ispit prestaje rad danom isteka roka u kojem su ga bili dužni položiti.

Zaposlenici koji na dan stupanja na snagu ovoga Zakona imaju 10 godina rada na stručnim poslovima u muzeju oslobođeni su polaganja stručnog ispita.

Muzeji su dužni u roku od godinu dana od stupanja na snagu ovoga Zakona utvrditi stanje svoje muzejske građe i muzejske dokumentacije i o tome izvijestiti Ministarstvo kulture.

Muzejska građa i muzejska dokumentacija koja je imala status društvenog vlasništva danom stupanja na snagu ovoga Zakona postaje državno vlasništvo.

Vlada Republike Hrvatske može vlasništvo nad muzejskom građom i muzejskom dokumentacijom prenijeti na županije, Grad Zagreb, gradove i općine, koji su osnivači muzeja kod kojih se ta muzejska građa i muzejska dokumentacija nalazi.

5. ZAKLJUČAK

Pravni položaj muzeja iz temelja je izmijenjen novim Zakonom o muzejima te Zakonom o ustanovama.

Tako su djelatnost, osnivanje, upravljanje, imovina, nastupanje u pravnom prometu te općenito status tih pravnih osoba, regulirane na potpuno novi način.

U svrhu što bolje provedbe Zakona o muzejima donose se brojni pravilnici koji ga precizno nadograđuju, a sa svrhom poboljšanja povezanosti odnosno umreženosti muzeja, kontrole, kriterija, stručnih i tehničkih standarda u radu muzeja te stjecanja stručnih zvanja. Zadatak Ministarstva kulture i muzeja je provedba navedenih zakona i propisa.

Na kraju se valja nadati da će ova generacija zakona i propisa biti

bolja od dosadašnjih ne samo u svojoj nomotehničkoj kvaliteti, nego i u svojoj regulativnoj svrsi.

6. LITERATURA

Bauer, Antun

1970 Muzeji kao ustanove. Muzeologija 9. Muzejski dokumentacioni centar. Zagreb: 27-46

Borković, Ivo

1997 Upravno pravo. Informator. Zagreb

Brek, Ana

1998 Lex specialis – Zakon o muzejima. Informatica Museologica 29. Muzejski dokumentacijski centar. Zagreb: 141-144

Cvjetičanin, Biserka, Katunarić, Vjeran (ur.)

1998 Kulturna politika Republike Hrvatske. Nacionalni izvještaj. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Zagreb

Cvjetičanin, Biserka, Katunarić, Vjeran (ur.)

2001 Strategija kulturnog razvitka : nacrt. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Zagreb

1967 Stanje i problemi muzejske djelatnosti u SR Hrvatskoj. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske 4-6. Muzejsko društvo Hrvatske. Zagreb

Humski, Vera

1986 Pregled povijesti muzeja u Hrvatskoj 19. i 20. stoljeće (do 1945) s bibliografijom. Muzeologija 24. Muzejski dokumentacioni centar. Zagreb

Ivančić, Sanja

1993 Tragom Kamila Tončića. Ethnologica Dalmatica 2. Etnografski muzej. Split: 25-31

Košćević, Želimir

1977 Muzej u prošlosti i sadašnjosti. Muzeologija 21. Muzejski dokumentacioni centar. Zagreb

Laszlo, Želimir

2001 Hod unatrag. Anali Galerije Antuna Augustinčića 16-17. Muzeji Hrvatskog zagorja - Galerija Antuna Augustinčića. Klanjec: 11-18

Maroević, Ivo

1993 Uvod u muzeologiju. Zavod za informacijske studije. Zagreb

Medvedović, Dragan

1994 Zakon o ustanovama s kratkim komentarima, napomenama i stvarnim kazalom. Informator. Zagreb

Piplović, Stanko

1991 Kamilo Tončić. Društvo prijatelja kulturne baštine. Split

Šulc, Branka

1992 Počeci muzeja u Hrvatskoj, u: Muzeji i galerije Hrvatske. Vodič. Ministarstvo prosvjete i kulture. Zagreb: 7-12

LEGAL FRAME FOR THE MUSEUM OPERATION

(Summary)

By passing the Museums Law in 1998, Croatia established a uniform legislative system in the field of museum work. Institutions Law (lex generalis) and Museums Law (lex specialis) are the fundamental laws of our legal system, by which the legal status of museums has been established.

